

תוכן

1.....	מבוא
2.....	חלק ראשון: התמורות בשוק העבודה המודרני - סקירת ספרות
2.....	המודל הפורדיסטי
4.....	השפעת התמורות הנ"ל על האיגודים המקצועיים
4.....	חלק שני : האידאולוגיה של האגודים המקצועיים
4.....	ההיסטוריה של האגודים המקצועיים
5.....	האיגודים המקצועיים בישראל
7.....	חלק שלישי: מקומם העתידי של האגודים המקצועיים
8.....	חוקי המגן
9.....	פני ארגון העובדים בעידן הנוכחי
10.....	סיכום
11.....	מקורות

מבוא

בצורה סכמטית ניתן לחלק את משפט העבודה ל – 3 שלבים : השלב הראשון מכונה "קדם משפט העבודה". בשלב זה העבודה נעשתה ע"י עבדים ושפחות, שנחשבו לקניין האדון. עם ביטול מוסד העבדות התפתח השלב השני של משפט העבודה המכונה "גיבוש משפט העבודה". בשלב זה העבודה בוצעה רק מרצונו החופשי של העובד. בתחילה הוסדרו יחסי העבודה באמצעות חוזה עבודה אישי, ומאוחר יותר עם התפתחותם של ארגוני העובדים, באמצעות הסכמים קיבוציים. השלב השלישי מכונה "בתר משפט העבודה", שלב המתאפיין בירידה בכוחה של העבודה המאורגנת.¹ הירידה בכוחה של העבודה המאורגנת בשלב השלישי, היא תוצאה של שינויים אידאולוגיים, כלכליים וטכנולוגיים שחלו בעולם העבודה. שינויים אלה שינו את צורת יחסי העבודה, והביאו לירידת כוחה של העבודה המאורגנת, ומעוררים את השאלה, האם השינויים בשוק העבודה יביאו לסופם של האגודים המקצועיים.

למרות הירידה בכוחם של האגודים המקצועיים, לא ניתן לאמר כי הם התייתרו. מטרת ארגוני העובדים היא לייצג אינטרסים כלכליים של העובדים, תוך הגנה על ערכים, צדק והגינות במקום העבודה. מבחינת הפרטנית של העובד, דווקא היום קיים צורך בהגנה של אותם אגודים מקצועיים, שכן הבעיות אתם מתמודדים העובדים היום הם לא רק פגיעות בתחומים מסורתיים של תנאי עבודה, אלא נוספו להם פגיעות קשות בכבוד האדם וחירותו, כמו למשל התמודדות עם אמצעים טכנולוגיים בהם משתמש המעסיק על מנת להגביר את הפיקוח על עובדיו.²

מטרתה של עבודה זו היא לבחון האם לאור השינויים שחלו בעולם יש מקום להמשך קיום האגודים המקצועיים. החלק הראשון של העבודה יעמוד על התמורות שהתחוללו בשוק העבודה החל מהמודל הפרודיסטי, עובר לשינויים החברתיים, הכלכליים והגלובליים שהחלו בשנות ה – 70 של המאה ה – 20, עד ימינו. בחלק השני של העבודה אעמוד על האידאולוגיה העומדת בבסיס האגודים המקצועיים ועל התפתחותם, תוך התייחסות פרטנית לישראל. לאחר שאעמוד על התמורות בשוק העבודה ועל התפתחותם של האגודים המקצועיים אנסה לברר בפרק השלישי, האם לאור תמורות אלה, יש מקום להמשך קיום האגודים המקצועיים.

חלק ראשון: התמורות בשוק העבודה המודרני - סקירת ספרות

המודל הפרודיסטי

מתחילת שנות ה – 30 ועד שנות ה – 70 של המאה הקודמת, התקיים בעולם המערבי מודל עבודה, שהתבסס על העיקרון של העסקת העובד לאורך זמן, במקום עבודה אחד, תוך מתן בטחון תעסוקתי לעובד. מודל זה נקרא פרודיזם, מאחר והוא בוסס על המודל שהנהיג הנרי פורד במפעלים שלו. המודל התקיים בווריאציות שונות, ובוסס על משולש בין המדינה מצד אחד - אשר מחד היתה מעסיקה משמעותית, ומאידך הקימה מערכות להבטחת הביטחון הסוציאלי וזכויות הרווחה של האזרחים, לבין

¹ רות בן ישראל "דיני עבודה" כרך ראשון 49-76 (2002)

² יוסי רחמים "שוק העבודה המודרני בעידן הגלובליזציה, והשפעתו על משפט העבודה" המשפט כד 1 (תשע"ח)

ארגוני העובדים מצד שני - שהיו בעלי תפקיד משמעותי בהסדרת שוק העבודה, בין היתר באמצעות הפעלת לחצים לקביעת תנאי שכר, זכויות סוציאליות וקביעת תנאים המקשים על הפיטורים, לבין המעביד מצד שלישי.³

השינויים שחלו בשוק העבודה החל משנות ה-70 של המאה הקודמת

החל משנות ה-70 של המאה הקודמת, בעקבות מספר תהליכים שהתנהלו במקביל, החלו יחסי העבודה להשתנות בצורה מהותית. חל שינוי באידאולוגיה הכלכלית והחל מעבר לכלכלת שוק, להפרטה ונסיגת השלטון המרכזי מתעסוקה מלאה. המציאות התעשייתית השתנתה, הטכנולוגיה התפתחה וכתוצאה מכך נוצרו אמצעי ייצור חדשים, היקף המגזר היצרני הצטמצם ואילו מגזר השירותים התרחב, וכן החלה גלובליזציה שפתחה את השוק לתחרות בינלאומית. כל הגורמים האלה הביאו לסדר עדיפויות חדש שגרם להעצמת מעמד העובד היחידני, ולצמצום ההשפעה של ארגון העובדים⁴

במישור האידאולוגי והפוליטי אימצו מדינות המערב את האידאולוגיה הניו ליברלית, לפיה תפקידה של המדינה הוא כפול: להימנע ככל האפשר מלהתערב בחיי הפרט, ולהגן על חירותו וקניינו מפני פגיעה על ידי אדם אחר.⁵

בהתאם לאידאולוגיה זו, החלה הסביבה הפוליטית והחברתית להתייחס בעוינות לאיגודים המקצועיים ולמשא ומתן הקיבוציים, השיח הקורפורטיבי בין האיגודים המעסיקים והממשלות נפגע, והמו"מ הקיבוצי הוחלף בניהול יחסי עבודה על בסיס חוזה אישי.⁶ התופעה באה לידי ביטוי בולט בארצות הברית, בעיקר עם עלייתו לשלטון של רונלד רייגן, שנבחר ב-1980 לנשיאות, ובאנגליה בתקופת שלטונה של מרגרט תאצ'ר, שתמכה במדיניות ההפרטה הכלכלית.⁷

השינוי השני התרחש במישור הכלכלי. במקביל לאידאולוגיה הניאו ליברלית, התחזקה השיטה הקפיטליסטית, על חשבון הרעיונות של מדינת רווחה. המגמה שהסתמנה הייתה כפולה: מחד מתן חופש יזמות לפרט, במסגרתו יוכל הפרט לממש את כישוריו האישיים לשם השגת רווח, ומאידך צמצום למינימום ההכרחי של רגולציה שלטונית – בחקיקה, בפסיקה ובמדיניות

³ לילך לוריה "דיני עבודה במאה העשרים ואחת" 44-47 (2013)

⁴ הדרה בר-מור "חוזה עבודה כחוזה יחסים" פורסם בקובץ המאמרים ספר אליקה ברק אסוסקין 281, 284 (2012)

⁵ רחמים ה"ש 2 לעיל עמ' 427

⁶ בר מור ה"ש 4 לעיל עמ' 285

⁷ נירית תושב אייכנר "שינוי חוקי המשחק בעולם העבודה" מנהל מחקר וכלכלה משרד התעשייה המסחר והתעסוקה פורסם באתר האנטרנט של משרד התעשייה המסחר והתעסוקה, עמ' 8-9